

VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2016/2: Levenslang leren voor ouderen

Advies 2016/2: Levenslang leren voor ouderen

Inhoud

Krachtlijnen	3
I. Inleiding: het belang van levenslang leren	4
1.1. Levenslang leren als dimensie van actief ouder worden...	4
1.2. ... maar niet voor iedereen vanzelfsprekend	4
II. Vaststellingen	5
2.1. Deelname ouderen aan onderwijs	5
2.2. Algemene pijnpunten	6
III. Vier essentiële aandachtspunten	7
3.1. De leefwereld van ouderen als vertrekpunt.....	7
3.2. De vraag naar een aangepast leerkader	8
3.3. Toegankelijkheid van het aanbod	9
3.4. Belang van toeleiding	9
IV. Concrete uitdagingen	10
4.1. Ontwikkelen van een Vlaamse beleidsvisie rond levenslang leren	10
4.2. Onderzoek en monitoring	10
4.3. Ontwikkeling van een aangepast aanbod voor ouderen.....	11
4.4. Alle vormen van leren waarderen	11
4.5. Praktische barrières wegwerken	12

Krachtlijnen

---

1. De Vlaamse Ouderenraad ziet levenslang leren als een essentieel onderdeel van het beleid rond actief ouder worden. Toch nemen ouderen momenteel onvoldoende deel aan onderwijs en andere vormen van levenslang leren. Dit zowel omwille van een aanbod dat niet altijd aangepast is aan hun noden, als door diverse barrières die de kloof tot levenslang leren vergroten.

2. De Vlaamse Ouderenraad pleit voor de uitwerking van een volwaardig Vlaams beleid rond levenslang leren, dat zowel het formeel, niet-formeel als informeel leren stimuleert. Kansengroepen op vlak van levenslang leren moeten daarbij expliciet aandacht krijgen.

3. Relevante aandachtspunten en uitdagingen die zich stellen bij het stimuleren van levenslang leren voor ouderen, zijn onder meer:

- het ontwikkelen van een leeraanbod dat rekening houdt met de leernoden van ouderen (op vlak van geletterdheid, digitale inclusie, vrijwilligerswerk, mantelzorg, beroepsactiviteiten, vrijetijdsparticipatie, gezondheid, ...);
- het bewaken van de toegankelijkheid van het aanbod en het wegwerken van de praktische drempels die ouderen ervan weerhouden deel te nemen aan levenslang leren;
- aandacht voor en ondersteuning van sociaal-culturele verenigingen, lokale dienstencentra en andere lokale actoren die in een rol van aanbieder en/of toeleider een cruciale rol spelen in het stimuleren van het levenslang leren bij ouderen;
- het overbruggen van de kloof tussen onderwijs, zorg en cultuur, zodat ook ouderen met zorgnoden bereikt worden in het kader van levenslang leren;
- de versterking van de monitoring van de geletterdheid en de deelname aan levenslang leren van ouderen.

I. Inleiding: het belang van levenslang leren

1.1. Levenslang leren als dimensie van actief ouder worden...

1. Gezien de toenemende vergrijzing heeft Vlaanderen er alle belang bij ouderen te stimuleren en te ondersteunen om zo lang mogelijk zelfstandig en gezond te blijven en een actieve rol op te nemen in de samenleving. Doorheen de voorbije 15 jaar maakte het concept 'actief ouder worden' daarbij opgang als leidraad voor de veranderende rol en positie van ouderen in de samenleving.
2. Actief ouder worden betekent voor de Vlaamse Ouderenraad *"dat ieder individu zo lang als mogelijk de regie over het eigen leven in handen houdt en binnen zijn levensomstandigheden gebruik maakt van zijn competenties om ouder te worden op een manier die zijn sociaal, mentaal en fysisch welzijn en zijn volwaardige participatie aan de samenleving bevordert."* Vanuit deze definitie mag duidelijk zijn dat levenslang leren niet alleen een uiting is van actief ouder worden, maar dat het er tevens een essentiële bijdrage aan levert door de competenties van elk individu te versterken.
3. Levenslang leren moet dan ook breder benaderd worden dan louter het verwerven van kennis en vaardigheden die noodzakelijk zijn voor het deelnemen aan de arbeidsmarkt. Het draait om het versterken van mensen in hun persoonlijke ontplooiing, geletterdheid, zelfredzaamheid, sociale inclusie en maatschappelijke participatie (arbeid, vrijwilligerswerk, vrijetijdsparticipatie, ...), en dat doorheen de hele levensloop.

1.2. ... maar niet voor iedereen vanzelfsprekend

4. Een leven lang leren heeft onmiskenbaar een positief effect op de gezondheid, het welzijn en het sociaal contact van ouderen. Toch ervaren heel wat ouderen drempels bij het participeren aan levenslang leren: een onaangepast aanbod qua inhoud of methodiek, onvoldoende affiniteit met onderwijs, financiële barrières, praktische problemen zoals een gebrekkige mobiliteit of late start- en einduren, taalbarrières, enz. Daardoor dreigen in de praktijk de ouderen met de grootste noden vaak het moeilijkst bereikt te worden.
5. In dit advies vraagt de Vlaamse Ouderenraad daarom een grotere focus op het levenslang leren van ouderen. Het versterken van hun competenties en mogelijkheden op vlak van gezondheid, zelfstandigheid en actieve deelname aan de samenleving moet daarbij de centrale doelstelling zijn.

II. Vaststellingen

2.1. Deelname van ouderen aan onderwijs

6. Uit de cijfers blijkt duidelijk dat er bij heel wat ouderen interesse is om allerhande cursussen, vormingen en opleidingen te volgen. Ouderen zijn met andere woorden geen onbelangrijke doelgroep voor het Vlaams onderwijs. Wanneer we het concrete aantal inschrijvingen van ouderen in het volwassenenonderwijs doorheen de referperiode van 1 april 2014 tot 31 maart 2015 bekijken, doen we de volgende vaststellingen:

Secundair volwassenenonderwijs: hieraan participeerden meer dan 42 000 60-plussers, wat overeenkomt met 16% van het totale aantal inschrijvingen. De 65-plussers vertegenwoordigden 8% van de deelnemers.

Basiseducatie: in totaal namen meer dan 7 800 60-plussers deel aan basiseducatie, goed voor 19,4% van het totale aantal deelnemers. Voor 65-plussers ligt het aandeel op 12,3%.

Hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs: hier ligt de deelname van ouderen substantieel lager, met 409 inschrijvingen (2,4%). Dit daalt naar 141 (0,8%) voor de 65-plussers.

7. Ook het deeltijds kunstonderwijs trekt ouderen aan: in het academiejaar 2014-2015 schreven 4 583 leerlingen van 65 jaar of ouder zich in voor het deeltijds kunstonderwijs. Gezien de grote deelname van kinderen en jongeren aan deze vorm van onderwijs, ligt het relatieve aandeel van ouderen evenwel laag, met name op 2,61% van het totale aantal inschrijvingen. Het merendeel van de ouderen volgde een opleiding in de beeldende kunsten (72,2%), de anderen kozen voor muziek, woordkunst en dans.
8. Ten slotte namen in datzelfde academiejaar meer dan 250 mensen ouder dan 60 jaar deel aan het hoger onderwijs, hoofdzakelijk voor het behalen van een bachelor- en masterdiploma of in het kader van een doctoraat.
9. In vrijwel alle bovenstaande onderwijsvormen participeren oudere vrouwen in grotere mate dan oudere mannen. Vrouwen vertegenwoordigen 60,2% van de 65-plussers in het secundair volwassenenonderwijs, 69,5% van de ouderen in de basiseducatie en 57,1% in het deeltijds kunstonderwijs. Enkel in het hoger onderwijs (80,6%) en het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs (73,8%) zijn oudere mannen in de meerderheid.
10. Uiteraard is de deelname aan het formeel onderwijs niet de enige vorm van leren voor ouderen. Zo bereiken de sociaal-culturele (ouderen)verenigingen en de lokale

dienstencentra tal van ouderen met hun vormingen en andere educatieve activiteiten, en richten ook de VormingPlus-centra zich met hun aanbod geregeld tot ouderen, woonzorgcentra, lokale ouderenraden, ... Recent en concreet cijfermateriaal voor het niet-formeel en informeel leren¹ van ouderen blijkt echter weinig beschikbaar. Wel leert de Europese 'Adult Education Survey' uit 2011 dat 17,6% van de 55- tot 64-jarigen in België deelneemt aan niet-formeel leren. Met toevoeging van de mensen die aan formeel leren doen, gaat het over 19,9% van deze leeftijdsgroep.

2.2. Algemene pijnpunten

11. Ondanks het soms grote aandeel van ouderen binnen de leerlingenpopulatie van diverse takken van het onderwijs, vormen de ouderen die deelnemen aan onderwijs helaas slechts een fractie van het totale aantal ouderen in Vlaanderen. Hier ligt dus een enorm onbenut potentieel, zeker met het oog op het stimuleren van actief ouder worden en het effect van levenslang leren op welzijn, gezondheid en sociale inclusie.
12. Ook in Europees verband scoort ons land op dit vlak zwak: uit de Europese Active Ageing Index (AAI) van 2014 blijkt dat slechts 2,7% van de 55- tot 74-jarige Belgen in de 4 weken voorafgaand aan de bevraging deelnam aan een opleiding of cursus. Daarmee staat België in EU-verband op de 12de plaats, na onder andere de Scandinavische landen (12,1% tot 22,9%), het Verenigd Koninkrijk (8,3%), Nederland (6,8%) en Luxemburg (4,4%). Bovendien wordt voor België een daling vastgesteld ten opzichte van de AAI uit 2012, toen de deelname aan levenslang leren nog op 3% lag.
13. Tevens blijkt dat de participatie van ouderen aan levenslang leren sterk daalt met de leeftijd. Uit onderzoek van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (2008) blijkt dat de deelname aan levenslang leren het hoogst is bij de leeftijdsgroepen van 25 tot 34 jaar (38,5%) en 35 tot 44 jaar (35,6%), en daarna stelselmatig daalt. Uiteindelijk nemen 13% van de 55- tot 64-jarigen, slechts 7% van de 65- tot 74-jarigen en amper 1,9% van de 75- tot 85-jarigen in het voorgaande jaar deel aan opleidingen. Dit wijst erop dat het volgen van opleidingen als volwassene hoofdzakelijk gericht is op arbeidsmarktparticipatie, en substantieel afneemt naarmate men de pensioenleeftijd nadert.

---

¹ **Niet-formeel leren** gebeurt via cursussen buiten de reguliere opleidingssystemen en leidt (in tegenstelling tot formeel leren) niet tot het behalen van een erkend diploma of certificaat. Het gaat om educatie via opleidingen op de werkvloer en via allerhande vormingsactiviteiten georganiseerd door het maatschappelijk middenveld.

Informeel leren is het ongedwongen en soms onbewust verwerven van kennis, inzichten en vaardigheden doorheen het dagelijks leven. Dit kan zowel het spontane gevolg zijn van alledaagse interactie met de eigen omgeving, als van activiteiten die mensen op een laagdrempelige, impliciete manier stimuleren in hun leer- en ontwikkelingsprocessen.

14. Het PIAAC-onderzoek naar het geletterdheidsniveau² van de bevolking wijst erop dat er bij de oudere generaties heel wat uitdagingen liggen. Een aanzienlijk aantal ouderen beschikt immers onvoldoende over de noodzakelijke competenties om vlot te participeren in onze hedendaagse informatiemaatschappij. Aspecten die daarbij in het oog springen zijn een lage digitale geletterdheid, een gebrek aan kennis van het Nederlands bij ouderen van buitenlandse origine en beperkte vaardigheden om vlot wegwijs te raken in de soms complexe informatie en procedures waarmee men geconfronteerd kan worden, onder meer in het kader van zorg- en ondersteuningsvragen.
15. Ook het Mattheüseffect speelt sterk op vlak van levenslang leren. Door de band geldt de regel dat vooral mensen met een hoog opleidingsniveau genieten van het onderwijsaanbod voor alle leeftijden, terwijl een lager opleidingsniveau vaak gepaard gaat met minder affiniteit met onderwijs en een lagere deelname aan levenslang leren. Dit effect speelt uiteraard ook bij heel wat ouderen: in vergelijking met jongere generaties zijn veel ouderen immers lager opgeleid. Dit remt velen van hen af om op latere leeftijd opnieuw de stap naar onderwijs te zetten.
16. De lage deelname van ouderen aan levenslang leren kan evenwel niet alleen op basis van het gemiddelde opleidingsniveau verklaard worden. Veel ouderen ervaren drempels bij het participeren aan het leren. Bijzondere uitdagingen stellen zich daarbij voor ouderen met een laag inkomen, sociaal geïsoleerde ouderen, ouderen die kampen met gezondheids- of mobiliteitsproblemen en ouderen met een andere taal of etnisch-culturele achtergrond.

III. Vier essentiële aandachtspunten

---

17. Zoals hierboven geschetst ligt er op vlak van levenslang leren nog heel wat onbenut potentieel. Een doordacht en stimulerend beleid waarin ook de leer- en omkaderingsnoden van ouderen aandacht krijgen, is daarom dringend wenselijk. De Vlaamse Ouderenraad beschouwt de vier onderstaande aandachtspunten daarbij als essentieel voor het stimuleren van levenslang leren bij ouderen.

3.1. De leefwereld van ouderen als vertrekpunt

18. Een adequaat leerkader voor ouderen moet aansluiten bij hun leefwereld, ervaringen en dagelijkse noden. Het leeraanbod op vlak van levenslang leren moet daarom niet alleen

---

² De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) omschrijft het begrip **geletterdheid** als *'de competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren.'*

gericht zijn op deelname aan de arbeidsmarkt, maar ook op participatie en zelfontplooiing buiten de arbeidsmarkt. Heel wat ouderen zijn immers actief als vrijwilliger, mantelzorger, (amateur)kunstenaar of in het verenigingsleven, en ervaren vanuit deze engagementen evenzeer leervragen en opleidingsnoden waar een antwoord op geboden moet worden. Daarnaast vormen persoonlijke ontplooiing en aansluiting bij hedendaagse ontwikkelingen en nieuwe technologieën uiteraard ook een belangrijke drijfveer voor lerende ouderen. Dit zijn bovendien bouwstenen voor een hoger persoonlijk welzijn en het langer zelfstandig kunnen participeren in de samenleving.

19. Net zoals voor andere bevolkingsgroepen geldt ook bij ouderen dat leren op verschillende manieren en in diverse omgevingen kan plaatsvinden. Het leren van ouderen moet daarom breder gezien worden dan de deelname aan volwassenenonderwijs en deeltijds kunstonderwijs. Enerzijds zijn ook andere onderwijsvormen (zoals het hoger onderwijs en NT2³) relevant voor heel wat ouderen, anderzijds vindt levenslang leren vaak buiten de 'schoolmuren' plaats, in de vorm van niet-formeel en informeel leren. Zo spelen onder meer de sociaal-culturele verenigingen en lokale dienstencentra vaak een belangrijke rol in het organiseren van laagdrempelige en toegankelijke vormingsactiviteiten en in het creëren van aangepaste omgevingen voor niet-formeel en informeel leren.
20. In het verlengde daarvan mag ook de diversiteit binnen deze doelgroep niet uit het oog verloren worden. Door de vergrijzing en verzilvering groeien de verschillen tussen verschillende generaties ouderen, onder meer op vlak van opleidingsniveau, geletterdheid, levensomstandigheden, sociale achtergrond, (leer)ervaringen doorheen de levensloop, taal, afkomst en cultuur, leervoorkeuren en motivaties om te leren, drempels die ervaren worden, inkomen, ...

3.2. De vraag naar een aangepast leerkader

21. Veel ouderen geven het signaal dat zij op vlak van onderwijs vaak het gevoel hebben in een kader geduwd te worden dat niet aangepast is aan hun noden en leerverwachtingen. Bij veel ouderen vertrekt de motivatie voor het leren vanuit persoonlijke interesses en praktische vragen die ze ervaren in hun dagelijkse leven, eerder dan vanuit de ambitie een certificaat of getuigschrift te behalen. De traditionele schoolse methodiek wordt daarbij steeds meer als onnatuurlijk en ontmoedigend ervaren, onder meer op vlak van leer- en evaluatiemethoden.
22. Ouderen geven in dit verband veelal de voorkeur aan leren als een sociaal gebeuren, waarbij belang gehecht wordt aan leren met en van andere ouderen (hun *peers*). Aandacht voor gepaste leeromgevingen, het sociale aspect van deelname aan het leren en de

---

³ Nederlands Tweede Taal

mogelijke rol/meerwaarde van oudere vrijwilligers als begeleiders bij het leren van ouderen is dan ook aangewezen.

3.3. Toegankelijkheid van het aanbod

23. Er moet voldoende oog zijn voor de randvoorwaarden voor het kunnen deelnemen aan levenslang leren. Het verzorgen van de toegankelijkheid staat daarbij centraal. We denken hierbij onder meer aan de barrières op vlak van mobiliteit en fysieke toegankelijkheid (beperkte dienstverlening openbaar vervoer, tijdstip van de lesmomenten, toegankelijkheid van de gebouwen, ...), financiële drempels, toegang tot duidelijke informatie over het aanbod en de sociale tarieven, drempels door al te rigide of onduidelijke toelatingsvoorwaarden, ...
24. In dit verband stelt de Vlaamse Ouderenraad tevens vast dat de verhoging van het volwassenentarief voor het deeltijds kunstonderwijs van 202 naar 300 euro een grote bijkomende drempel vormt voor de vele ouderen die niet van het verminderd tarief kunnen genieten. Ook de stijgende inschrijvingsgelden voor het volwassenenonderwijs en het hoger onderwijs worden betreurd. Bij verdere wijzigingen van de inschrijvingsgelden moet vermeden worden dat ouderen die (net) buiten de sociale tarieven vallen geconfronteerd worden met inschrijvingsgelden die hun draagkracht te boven gaan. Dit kan onder meer door het verlagen van het inschrijvingsgeld voor opleidingen die gericht zijn op het verwerven van competenties die essentieel zijn om te kunnen participeren in onze samenleving (cfr. conceptnota hervorming volwassenenonderwijs).

3.4. Belang van toeleiding

25. Zoals reeds aangegeven is een aanzienlijke groep ouderen laaggeletterd. Vaak gaat het om ouderen die doorheen hun leven slechts weinig leerkansen hebben genoten en ook nu moeilijk bereikt worden, minder gemakkelijk toegang vinden tot de bestaande voorzieningen, meer en sneller vereenzamen, en/of om diverse redenen minder mobiel zijn. Bovendien voelen zij niet altijd zelf spontaan de noodzaak voor levenslang leren aan. Voor het bereiken en toeleiden van deze ouderen is een belangrijke rol weggelegd voor het lokale middenveld en bestuur, waaronder de sociaal-culturele verenigingen, lokale dienstencentra, OCMW, woonzorgcentra, ... De diverse lokale initiatieven die op dit vlak georganiseerd worden, vragen echter telkens om een intensief engagement van deze organisaties, waarvoor in de huidige context niet altijd de nodige middelen beschikbaar zijn. Om de duurzame voortzetting en verspreiding van goede projecten te kunnen garanderen, is bijkomende ondersteuning van Vlaanderen nodig.

IV. Concrete uitdagingen

4.1. Ontwikkelen van een Vlaamse beleidsvisie rond levenslang leren

26. Ondanks heel wat individuele projecten en initiatieven, is er vooralsnog in Vlaanderen geen volwaardig beleid ontwikkeld rond levenslang leren. Ook in de huidige Vlaamse beleidsplannen ontbreekt een volwaardige en omvattende benadering die de diverse vormen van levenslang leren in hun onderlinge samenhang bekijkt en op elkaar afstemt, en inzet op de structurele ondersteuning van kansengroepen (waaronder ouderen) binnen dit bredere geheel.

De Vlaamse Ouderenraad pleit daarom voor de ontwikkeling van een Vlaamse beleidsvisie rond levenslang leren. Ook het 'levensbreed leren' moet daarin een centrale plaats krijgen. Leren gebeurt immers zowel in scholen als daarbuiten: op de werkvloer, in het verenigingsleven, binnen het vrijwilligerswerk, enz. Relevante beleidsdomeinen voor deze visie zijn in de eerste plaats Onderwijs, Cultuur, Welzijn, Werk, Media en Armoedebestrijding.

27. Daarbij is het wenselijk dat er ook op lokaal en regionaal niveau wordt ingezet op het ondersteunen van het leren en blijven leren van ouderen. Het lokale beleid speelt immers een cruciale rol in het zoeken naar concrete oplossingen op maat voor het stimuleren en faciliteren van de deelname van ouderen aan educatieve activiteiten binnen de gemeente. Regionaal moet er dan weer via afstemming en coördinatie over gewaakt worden dat er over gemeentegrenzen heen een behoeftedekkend en goed bereikbaar aanbod voorhanden is.

4.2. Onderzoek en monitoring

28. De uitwerking van een beleid op maat vraagt allereerst om volledige en accurate data. Gezien het PIAAC-onderzoek beperkt blijft tot de leeftijd van 65 jaar, is er momenteel onvoldoende zicht op het geletterdheidsniveau van de oudere bevolking. Omwille van de groeiende diversiteit onder ouderen en het belang van geletterdheid in het kader van participatie binnen onze hedendaagse informatiemaatschappij is het meer dan wenselijk de monitoring van de geletterdheid onder ouderen uit te breiden.

29. Met het oog op de belangrijke rol van het informeel en niet-formeel leren bij ouderen is ook hier verder onderzoek nodig naar de mate waarin ouderen hieraan deelnemen, welke groepen daarbij minder bereikt worden en hoe eventuele barrières overwonnen kunnen worden.

30. Tot slot dient ook de deelname van specifieke subgroepen van ouderen aan onderwijs (o.a. ouderen met een andere etnisch-culturele afkomst, een beperkt inkomen, een laag opleidingsniveau en zorgnoden) nader onderzocht en gemonitord te worden.

4.3. Ontwikkeling van een aangepast aanbod voor ouderen

31. Ouderen moeten toegang hebben tot een vormingsaanbod op maat dat hen in staat stelt zo lang mogelijk zelfstandig te blijven functioneren en actief deel te nemen aan de maatschappij. Een eerste component daarin moet het verhogen van de functionele geletterdheid zijn, vooral op vlak van taal en ICT-toepassingen. Een tweede component is het leren in functie van de maatschappelijke inzet van ouderen. Dit omvat zowel het arbeidsmarktgericht leren van oudere werknemers, als vorming in het kader van vrijwilligerswerk en mantelzorg. Een derde component zijn de persoonlijke competenties die van belang zijn voor het behoud van gezondheid, sociaal contact en zelfredzaamheid.
32. Ouderen uit etnisch-culturele minderheidsgroepen worden momenteel nog te vaak geconfronteerd met de tekorten in het huidige onderwijsaanbod. Binnen de basiseducatie is er nood aan de uitbouw van een aangepast aanbod Nederlands leren voor anderstalige ouderen, waarin onder meer uitgebreid aandacht besteed wordt aan essentiële woordenschat op vlak van welzijn en zorg. Anderstalige ouderen worden nu vaak doorverwezen naar het reguliere traject, dat qua inhoud eerder arbeidsmarktgericht is en waarvan het aanbod snel volzet is. Dit biedt geen adequaat antwoord op de reële en soms acute noden van anderstalige ouderen, wat tot situaties van kwetsbaarheid kan leiden.
33. Op het niveau van de concrete leeromgeving moeten waar wenselijk en mogelijk methodieken gebruikt worden die aangepast zijn aan de leernoden en -voorkeuren van ouderen. Projecten en goede praktijken binnen dit domein dienen ondersteuning, voortzetting en zichtbaarheid te krijgen.

4.4. Alle vormen van leren waarderen

34. Het belang van niet-formeel en informeel leren kan voor ouderen moeilijk overschat worden. Vooral het sociaal-culturele verenigingsleven, de lokale dienstencentra en welzijnsvoorzieningen spelen hierbij een belangrijke rol. Zij bieden allerlei vormen van informatie en kansen om te leren aan, veelal dicht bij huis en op een laagdrempelige manier. Niet alleen hebben zij daardoor een groter bereik bij ouderen dan het formele onderwijsaanbod, ook bereiken ze hiermee ouderen die anders niet of nauwelijks bereikt worden. Zij moeten dan ook actief ingeschakeld en ondersteund worden binnen het beleid rond levenslang leren.

35. Meer algemeen moeten samenwerkingsverbanden tussen actoren uit het onderwijs, het brede culturele veld en de zorgsector gestimuleerd worden. Zo moet onder meer de kloof tussen zorg en cultuur overbrugd worden. Recente initiatieven rond de actieve cultuurparticipatie van ouderen (Long Live Arts) zetten hier expliciet op in. Via cultuurparticipatie worden immers kwalitatieve en toegankelijke leerplekken gecreëerd waarin, bewust of onbewust, gewerkt wordt aan het versterken van persoonlijke competenties en vaardigheden. De voortzetting van dergelijke initiatieven dient dan ook ondersteund en structureel ingebed te worden in het cultuur-, welzijns- en zorgbeleid.

4.5. Praktische barrières wegwerken

36. Barrières voor ouderen die willen deelnemen aan opleidingen, cursussen of activiteiten die kaderen binnen of bijdragen tot levenslang leren moeten systematisch weggewerkt worden:

- a. Financiële drempels moeten vermeden worden door middel van een doordacht prijs- en subsidiëringsbeleid. Dit moet de betaalbaarheid van onderwijs en educatieve activiteiten vanuit het middenveld garanderen, ook voor mensen die (net) buiten de doelgroep van de bestaande sociale tarieven vallen. Aanvullend kunnen lokale tussenkomsten in de kosten van deelnemers aan bepaalde vormingsactiviteiten voorzien worden.
- b. Op vlak van mobiliteit moeten ouderen een beroep kunnen doen op een adequaat en betaalbaar aanbod van openbaar vervoer dat hen in staat stelt om deel te nemen aan het educatieve en sociaal-culturele aanbod in hun gemeente (cfr. [advies 2015/5 over basisbereikbaarheid in functie van het openbaar vervoer](#)). Aangepast vervoer moet beschikbaar zijn voor mensen die beperkt zijn op vlak van fysieke mobiliteit .
- c. Veel ouderen zijn gevoelig voor het tijdstip waarop lessen en activiteiten plaatsvinden. Waar mogelijk moeten deze bij voorkeur overdag georganiseerd worden, en zeker niet uitsluitend 's avonds.
- d. Informatie over het educatieve en sociaal-culturele aanbod moet zowel digitaal als via traditionele communicatiekanalen verspreid worden.

37. Aanvullend is er, zeker in landelijke gebieden, extra aandacht nodig voor de beschikbaarheid van een adequaat leeraanbod in de nabije omgeving. Daarbij moeten er ook vlotte transportmogelijkheden voorzien worden zodat ouderen kunnen deelnemen aan educatieve activiteiten in omliggende steden en gemeenten.

Goedgekeurd door de algemene vergadering op 27 mei 2016.

*Jul Geeroms
Voorzitter*

*Mie Moerenhout
Directeur*